

פרק 13

"על מדים אני מלך"

השתלבות הדרוזים בצה"ל 2016 -

אתגרים מרכזיים

נועה בן-יוסף אזולאי ולוטפי חרב

מבוא

לעדה הדרוזית מקום ייחודי במציאות התרבותית, הפוליטית והדתית במזרח התיכון בכלל ובמדינת ישראל בפרט. בני העדה הדרוזית שירתו בצה"ל מאז הקמתו, ועוד לפני קום המדינה כרתו ברית מיוחדת במינה עם היישוב היהודי בארץ. הדרוזים נבדלים מהרוב היהודי במדינת ישראל בדתם, בתרבותם ובאורח חייהם, אך מהווים גם עדה ייחודית בפסיפס של העדות והדתות השונות המשרתות בצה"ל. פרק זה יעסוק באתגרים הייחודיים בשירות הדרוזים בצה"ל מנקודת מבטם של חיילים דרוזים המשרתים בצה"ל (בשנת 2016).

רקע

בני העדה הדרוזית רואים את עצמם צאצאים ישירים של הנביא יתרו, ולכן מחשיבים את דתם כקודמת לשלוש הדתות המונותאיסטיות. ראשיתה של הדת הדרוזית לפני כאלף שנים, בתקופת הח'ליף הפאטמי אל-חאכם באמר-אללה, ששלט במצרים בשנים 996-1021. הוא היה השלישי בשושלת הפאטמית שדבקה בעקרונות הדת האיסמעילית. ייחודו היה בכך שייסד דת חדשה והכריז על עצמו כהתגלמות המוחלטת של האלוהות עלי אדמות. יחד עם איש סודו, נשתכין אל-דרזי, החל להפיץ את עקרונות הדת החדשה. היות שראו באל-דרזי בוגד בעקרונות האסלאם, הוא נאלץ להימלט ממצרים לוואדי א-תיים בלבנון, והחל להפיץ את עקרונות דתו החדשה באזור. לאחר מכן החלו הדרוזים להגיע בהדרגה ל"הר הדרוזים" בסוריה ולאחר מכן ישראל כדי להימלט מגיוס לצבא העות'מאני (שטנדל, 1992).

הדרוזים במדינת ישראל ובצה"ל

עוד לפני קום המדינה, בתקופת מאבקו של ארגון "ההגנה" כנגד השלטון הבריטי, נכרתה ברית אמיצה ונאמנה בין העם היהודי לבין העדה הדרוזית. גם לפני הקמת חוק שירות החובה בצה"ל על הדרוזים, שירתו דרוזים בצה"ל על בסיס התנדבותי במסגרת גדוד שכלל דרוזים, בדואים וצ'רקסים. בשנת 1948, מפקד צבא ההצלה הלבנוני קאוקג'י, שלח גדוד של 500 חיילים דרוזים לישראל, בטענה שהיהודים פוגעים בדרוזים, באדמתם, בכבודם ובדתם. הגדוד השתתף בקרב רמת יוחנן בין ה-12 ל-16 באפריל 1948 ולאחר מכן, בעקבות מגעים בין מפקד הגדוד למשה דיין, בתיווכם של נכבדים דרוזים מהגליל ומהכרמל, נענו הדרוזים להצעה להצטרף לשורות צה"ל.

בשנת 1954 הועברה בקשה להנהגה הדתית להחיל את חוק שירות ביטחון חובה על צעירי העדה הדרוזית. בשנת 1956 התקבל החוק באישורו של ראש הממשלה ושר הביטחון דאז דוד בן גוריון. באותה שנה החלו הדרוזים להתגייס בגיוס חובה ליחידת המיעוטים.

בשנת 1968 החלה להתגבש בצה"ל חשיבה חדשה הנוגעת לשירות הדרוזים בצה"ל, שעיקרה פתיחת אפשרויות לתפקידים נוספים עבורם. בשנה זו הציע מוחמד מולא, קצין דרוזי מירכא, להקים סיירת דרוזית והרעיון התקבל. הוקמה יחידה התנדבותית מובחרת, שהוטמעה בהמשך בגדוד חרב, שהוקם ב-1974. במלחמת יום הכיפורים השתתף הגדוד הדרוזי הסדיר, שישב בצפון, בקרבות רמת הגולן. הגדוד השתתף גם במבצע ליטאני והשתלב בפעילות השוטפת של צה"ל בצפון - סוירים, חדירות, היתקלויות - ויצא לו שם של גדוד מפואר ובעל הישגים. במלחמת לבנון השנייה השתתף גדוד חרב באופן פעיל ואף קיבל את תואר הגדוד המצטיין תחת פיקודו של סא"ל וג'די סרחאן.

בשנת 1982, לאחר פנייה של קצינים דרוזים, הוחלט לפתוח בפני הדרוזים את האפשרות לשרת גם ביחידות אחרות בצה"ל. כיום הדרוזים משרתים בכלל יחידות צה"ל ביניהן חי"ר, שריון, חיל האוויר, חיל הים ובסיירות מובחרות. בפני המעוניינים לשרת כקצינים מקצועיים פתוחה האפשרות לבחור במסלול העתודה האקדמית. כיום (שנת 2016) לומדים 189 סטודנטים בתכנית, בהם 38 במגמת רפואה. ההשתלבות של הדרוזים בצה"ל הוכיחה את עצמה וראיה לכך היא מינוי של אלוף דרוזי (מפקד פיקוד העורף לשעבר, האלוף (מיל') יוסף משלב), ומפקדים בכירים נוספים, ביניהם מפקד אוגדה, שני מח"טי חי"ר ומפקד מג"ב.

ביולי 2015 התקבלה החלטה לסגור את גדוד חרב ולשלב את החיילים הדרוזים בכלל יחידות צה"ל. החלטה זו מיושמת החל במחזור גיוס אוגוסט 2015. ההחלטה על סגירת הגדוד הדרוזי ועל שילובם המלא של הדרוזים בצה"ל היא צומת חשוב לבחינה של נקודות החוזק והחולשה של השתלבות החיילים הדרוזים בצה"ל היום ולמיפוי האתגרים המרכזיים העומדים בפני צה"ל כדי שהשתלבות זו תהיה מיטבית.

פרק זה יביא את סיפורם של שישה חיילים דרוזים המשרתים בצה"ל בימים אלה. אין בקבוצה קטנה זו כדי להעיד על תחושותיהם ועל תפיסותיהם של כלל חיילי העדה, ובכל זאת יש בה כדי לסמן כיוונים לבחינה בעת הזאת.

מתודולוגיה

משתתפי המחקר הם שישה חיילים מהעדה הדרוזית המשרתים היום בצה"ל, שלושה מהם שירתו בגדוד חרב עד סגירתו ושלושה משרתים בתפקידים אחרים בצה"ל. עורכי המחקר בחרו את המרואיינים הללו כדי להביא קולות מגוונים, המדגימים מסלולי שירות שונים כמו גם סיפורי חיים שונים ועם זאת מייצגים במהותם. הראיונות נערכו במשרדי המרחב הדרוזי והצ'רקסי במחוז"ה אלון במהלך חודש דצמבר 2015. בהמשך תומללו הראיונות ונותחו על ידי עורכי המחקר.

ממצאים

סיפורים אישיים

סמ"ר א' גדל ומתגורר בכפר דליית אל כרמל עם אמו ועם שלושת אחיו, אחות גדולה ועוד שניים קטנים ממנו. האם עובדת בחצי משרה. ההורים התגרשו כשהיה בכיתה ו', האב עבר לחיות בצרפת. א' היה תלמיד מצטיין בבית הספר, בכיתה ט' התחיל לעבוד ולעזור בבית ובמקביל המשיך ללמוד ועשה בגרות מלאה. העברית של א' טובה מאוד בעקבות קריאה רבה, הוא נהג לקרוא בספרייה של האוניברסיטה, לפגוש אנשים ולדבר איתם עברית.

א' רצה להירשם לעתודה אך החמיץ את ההרשמה, ומכיוון שהיה מיועד לתפקידי לחימה החליט להצטרף למכינה קדם צבאית "כרם-אל" כדי לקבל הקלות ת"ש (תנאי שירות) ולהמשיך לסייע כלכלית בבית. במכינה היה חניך מצטיין. הציעו לו תפקידים שונים בקרבת הבית - במודיעין, בלשכת הגיוס בחיפה, בטכני של חיל האוויר, אבל הוא דחה אותם, כי העדיף להיות מדריך נוער (מד"ן). א' השקיע רבות בקורס מד"נים. הוא מרגיש כי הוא מבצע את תפקידו היטב ומשלב גם פרנסה. הוא חש שהוא תורם לצבא בדרך הטובה ביותר.

במשך שנתיים וחצי התגורר א' בסופי שבוע בבית השריון בתל אביב ועבד כמלצר וכמוכר בחנות. הוא הרוויח משכורת טובה ועזר בבית. כעת המצב בבית טוב יותר, ולכן בתקופה האחרונה הוא עובד לרוב מהבית. במקביל א' לומד כלכלה באוניברסיטה הפתוחה.

לאחר השחרור הוא מתכנן להמשיך ללמוד ורוצה להיות מרצה בעתיד. הוא אינו יודע עדיין היכן יבחר לגור, אם בכפר או מחוצה לו; הוא מחפש אנשים שחושבים כמוהו בקרב הדרוזים, שמעודדים חופש, שוויון בין אישה לגבר ורמת השכלה גבוהה.

צוער א', גדל ומתגורר בכפר סאג'ור עם הוריו ועם אחיו. לאביו יש חברת הסעות פרטית, בצה"ל שירת כנהג בסיירת גולני, האם עקרת בית. אחיו הגדול לומר הנדסת חשמל בטכניון, בצבא היה שוטר תנועה בראש פינה. אחותו לומדת בצפת כלכלה. אחיו הקטן סיים לאחרונה טירונות במג"ב.

למד בבית הספר בסאג'ור במגמת הנדסת מכונות. כשסיים כיתה י"ב החליט להמשיך לי"ג במכללת אורט בראודה בכרמיאל. תוך כדי הלימודים נדרש לחתום לשירות של חמש שנים בחיל החימוש ומכיוון שסירב, ויתר על הלימודים ורצה מאוד לשרת במג"ב או במשטרה. ביום הגיוס כשהגיע ללשכת הגיוס, נשלח ישירות לגדוד חרב למרות שלא רצה וביקש להגיע למג"ב. בגדוד עשה טירונות 07, יצא לקורס מ"כים מוקדם ותוך כדי הקורס השתתף ב"צוק איתן". הוא חזר לפקד על מחזור נובמבר 14, בגדוד חרב, כשלושה חודשים, ויצא לקורס קציני חי"ר. בקק"צ חי"ר נפל באחד הבחנים, וחזר לגדוד כסמל מחלקה למשך כארבעה חודשים. הוא יצא שוב להכנה לקצונה ובאמצע ההכנה הוחלט על פירוק הגדוד. המג"ד אמר לו, כי יש שתי הקצאות לקצינים מהעדה שיובילו וישבצו את האנשים לשירות והציע לו להיות קצין גדנ"ע. א' לא חשב פעמיים ובחר בתפקיד. הוא סיים בה"ד 1 ובימים אלה נמצא בהשלמה במגל. ההורים גאים מאוד על כך שיהיה קצין ומצפים לטקס הסיום.

א' רואה את עצמו ממשיך בשירות קבע ועוסק בפיתוח ובקידום של העדה. הוא אינו יודע אם ימשיך לגור בכפר, אך מצפה להתחתן עם אישה מהעדה. עדיין אינו יודע במה יעסוק בעתיד הרחוק יותר, "עדיין אין לי חלום".

רב"ט ו', גדל ומתגורר בכפר ג'וליס עם הוריו ועם שני אחיו הקטנים. האב שירת בקבע, כנגד בחטיבה 7 ורבים מדודיו קצינים בקבע. האם עקרת בית, דתייה, וגם ו' היה דתי במשך שנה וחצי-שנתיים וקיבל פטור משירות צבאי. לבסוף החליט שהוא רוצה להתגייס ושאל לתפקיד משמעותי ביותר.

בבית הספר למד בכפר, אך לא כל כך אהב ללמוד. לפני הגיוס למד למשך שנה במכינה קדם צבאית ב"כרם-אל" כדי לא להתגייס לאיסוף קרבי, לשם אותר. במכינה שיפר את העברית שלו ואת הביטחון העצמי וגם השתתף בגיבושים ליחידות מובחרות. הוא התחיל במיוני טיס, אך פרש באמצע, כי לא הייתה לו מוטיבציה לכך, רצה להיות "לוחם שיכאב לו ברגליים", עשה גיבוש לסיירת מטכ"ל, שסיים אך לא עבר, וכן התראיין במגלן ואגוז. הוא רצה לשרת בדובדבן, להיות מסתערב, אבל לא נפתחה בפניו האופציה הזו ושיבצו אותו לאגוז למרות שלא רצה להיות שם. ו' התגייס עם עוד חמישה חבר'ה מהמכינה לגולני, כולם שובצו לגדודים ורק הוא לאגוז.

מיד לאחר שהתחיל את הטירונות ביקש גיבוש מטכ"ל נוסף, אך התחבר לחבר'ה ונשאר שנה.

לאחר שנה עזב את אגוז כי לא הזדהה עם הייעוד שלה ועם העבודה שלה - סבך וגרילה, אלא רצה לעסוק בלחימה בשטח בנוי כמו דובדבן וימ"ס, להיות מסתערב. בינתיים נלחם כדי להגיע לשם וכרגע משרת כבר כמה חודשים בגדוד 13 ואינו מרוצה מכך, אולם מעדיף זאת על פני להיות 'ג'ובניק'. ו' מקווה להצליח לעבור לימ"ס וכרגע ממתיין לתשובה לבקשה שהגיש למעבר. אם יקבל תשובה שלילית, ייצא לקורס מ"כים כי "לא רוצה לעשות שלוש שנים כמו כולם, רוצה עוד קצת אתגר". מפקדיו רצו להוציא אותו לקורס קצינים אבל הוא סירב, כי הוא רוצה מאוד להגיע לימ"ס.

אחרי הצבא ו' מתכנן לעשות "טיול קטן לשכוח מה שהיה שלוש שנים", לעבוד קצת, ואז להתחיל ללמוד. כשיהיה לו "תואר בכיס", מתכנן להשתלב בעסקים או לעסוק במה שילמד. היו לו מחשבות להישאר בקבע, רצה להיות קצין באגוז, אבל קצת כבר לא כל-כך רוצה כי "אדם שלוקחים לו משהו שהוא רוצה, גורמים לו לחשוב על הדברים בצורה שלילית". אם יישאר בגדוד מעוניין להשתחרר בזמן ולא להישאר בקבע.

צוער ח', גדל ומתגורר בכפר קיסרא עם הוריו ועם שבעה אחים, חמישה בנים ושתי בנות. ההורים דתיים. אחיו הגדולים שירתו בצבא, שלושה היו נהגים ואחד נשר משירות אחרי חודש. למד בתיכון בכפר בבית ספר רב-תחומי בכיתת מא"ה, היה במגמת ביולוגיה ואז במגמת מחשבים. לאחר שסיים תיכון, עבד בכפר והתגייס. ח' רצה לשרת במג"ב, בימ"ס, כי שמע על כך מבן דוד ומעוד אנשים בכפר ולא הכיר דבר אחר. עם גיוסו ביקש להשתבץ למג"ב אך שובץ להנדסה וסירב. הוא ישב במעצר יומיים, ואז הגיעקצין מגדוד חרב וסיפר לו על הגדוד וח' החליט שאינו רוצה לפגוע בעתידו ולשבת בכלא, ושובץ לגדוד חרב. ח' הגיע לגדוד בלי להבין לאן הוא מגיע. כולם היו דרוזים, וזה מצא חן בעיניו. לאט לאט למד מהי לוחמה, מהו קורס מ"כים, קורס קצינים ועוד. בגדוד הצליח, היה אהוב ומפקדיו אמרו שיש לו כלים מצוינים והתחילו לדבר איתו על קורס מ"כים וקצונה. בסיום הטירונות היה מצטיין פלוגתי למופת ואז יצא לקורס מ"כים, שסיים

אחרי 11 חודשים בצבא. ח' הוצב בתפקיד בקו שהיה שונה מאוד מזה שהורגל אליו עד אז. בשונה מהדיסטנס שאליו התרגל בהכשרות, שם היה ממש כמו כפר "כולם דרוזים, כולם מבינים אחד את השני, מושגי צבא זה סבבה אבל את ההתחברות של העדה מרגישים". ח' אהב את זה, והיה חמישה חודשים בקו. אחר כך יצא לקצונה ובמהלך ההכנה לקצונה הוחלט כי סוגרים את הגדוד. ח' שובץ מחדש לתפקיד כקצין גדנ"ע ונמצא בשלבי סיום ההשלמה החילית במגל. במסגרת תפקידו יעבוד עם מלש"בים (מועמדים לשירות ביטחון) בבתי ספר באזור הצפון ויעסוק בתהליכי הכנה לצה"ל.

ח' גאה שיעסוק בעתיד העדה. כרגע הוא אינו יודע מה יעשה בעתיד הרחוק יותר. הוא חושב שימשיך לגור בכפר ויתחתן עם אחת מבנות הכפר.

רב"ט ע', גדל ומתגורר בכפר מע"אר עם הוריו ועם אחיו. האב שירת בצבא בגדוד חרב, כיום מנהל רכש בבית החולים העמק. אחותו הבכורה לומדת הנדסת תוכנה, ואחות נוספת משרתת בשירות לאומי. אח נוסף לומד בכיתה ו'. בתיכון למד במקיף י"א במע"אר, במגמות כימיה ופיזיקה.

הוריו עודדו אותו לצאת לעתודה ולהתגייס כקצין עם תואר אקדמי, הוא עשה מבחן פסיכומטרי ובמקביל התחיל להתמין לקורס טיס, שם עבר שלושה שלבים במיון. במקביל, בשל נתוני הגבוהים התחיל תהליך מיון ל-8200 ומיון לעתודה, להנדסת מכונות. בסופו של דבר החליט להתגייס למודיעין, כי רצה תפקיד מעניין ולשרת עם בני גילו, ולא להיות הכי צעיר באוניברסיטה. ע' התגייס לפני כשנה לתפקיד של איסוף מודיעין באמצעות האזנות, עשה טירונות במפרשת ואחר כך קורס בבה"ד 15. לאחר הקורס הוצב במרחב צפון, בצפת, שם הוא משרת עם חברים נוספים מהקורס. היחידה גדולה ומשרתים בה גם הרבה דרוזים - חיילים ומפקדים. ע' מרגיש כי התפקיד שלו מעניין ומשמעותי; הוא מרגיש טוב גם מבחינה חברתית.

ע' רוצה להיות קצין, אבל תפקידו כרגע מונע זאת ממנו, כי הצבא זקוק לאנשי מקצוע בתחום זה. הפעם האחרונה שמישהו יצא לקצונה בתפקיד שלו הייתה לפני ארבע שנים אבל הוא מתחיל תהליך מיון. ע' רוצה להיות קצין כדי לקדם את העדה. לתחושתו יש הרבה תפקידים במודיעין שדרוזים אינם מגיעים אליהם. הוא רוצה לשרת כפרויקטור איתור, שתפקידו לאתר מלש"בים דרוזים ליחידה. הוא רוצה לפתוח בפני העדה תפקידים נוספים שנמנעו ממנה עד כה.

בעוד חמש שנים רואה את עצמו קצין ומשרת בקבע.

רב"ט פ', גדל ומתגורר בכפר דליית אל כרמל עם הוריו ועם שלושה אחים קטנים, שני בנים ובת. האב היה קצין בשב"ס ופרש לאחרונה, האם עקרת בית. כילד וכנער שיחק כדורגל, היה בספרד באקדמיה של ולנסיה בכיתה ז', אולם חזר לארץ אחרי שנה. שיחק בהפועל חיפה תקופה קצרה. למד בתיכון בדליית אל כרמל.

במבחנים בלשכת הגיוס היה טרוד, כי זמן קצר לפני כן נהרגו בן דוד וסבתא שלו בתאונת דרכים. היה עסוק בהרבה מחשבות ונתוניו לא היו גבוהים. הוא רצה לשפר את הקב"א אך לא הספיק. רצה להתגייס לתפקיד הכי קרבי שיש, הציעו לו תותחנים, שריון, פקע"ר או גדוד חרב. הוא בחר בגדוד חרב כי זה חי"ר והשאר רק רובאי 05.

פ' התגייס במרץ 2014 לגדוד חרב, הטירונות הייתה אתגרית והוא יזכור אותה תמיד, היו הרבה צעקות וריבים. רוב האנשים צריכים לשפר את הכושר כשהם מתגייסים, אך הוא היה בכושר

כשהתגייס ונהנה מהשירות הקרבי. ב"צוק איתן" היו בחברון. בסך הכול היה בגדוד שנה ושמונה חודשים עד ההחלטה על פירוקו. לאחר הפירוק ביקש להיות מד"ן כי רואה את הקשיים של בני הנוער בעדה, "רואה הרבה אנשים בי"ב לא יודעים מה זה צבא, לאן צריך ללכת וצריך לכוון אותם ויש כאלה שיודעים מה רוצים וצריכים שיכוונו אותם. אני לומד את המקצוע עכשיו כדי לעזור לחברים שלי." התחיל לפני שבועיים את תפקידו כמד"ן.

תוך כדי השירות רוצה להתחיל ללמוד באוניברסיטה, מעוניין ללמוד כלכלה.

השתלבות בצה"ל ובחברה הישראלית - תפיסות משותפות

ששת החיילים שסיפוריהם הובאו לעיל חולקים מאפיינים משותפים מעבר להיותם בני העדה הדרוזית. כולם גדלו ביישובים דרוזיים בצפון הארץ, בגליל או בכרמל ולמדו בבית הספר ביישוב מגוריהם. לפני הגיוס פגשו יהודים במינונים משתנים, חלקם רק בפגישות חטופות ולחלקם היו חברים יהודים או קשר קבוע דרך פרויקטים משותפים בבתי הספר. עם זאת, עבור כולם המפגש עם החברה הישראלית לאחר גיוסם לצה"ל חשף היבטים שלא הכירו קודם.

כולם רצו להתגייס לצה"ל, ראו ועודם רואים את השירות כחלק בלתי נפרד ממסלול חייהם, הן כחובה אזרחית הן כאמצעי לקידום ולהתפתחות אישית.

השיחות עימם עסקו בהיבטים שונים של השתלבות חברתית של דרוזים בצה"ל ועל אף השונות ברקע, באישיות ובמסלול השירות, עלו כמה תפיסות משותפות שיורחבו להלן.

"בלי הדובון ובלי העוזי כולם ראו עד כמה שהוא דרוזי..." - גילויי גזענות בחברה הישראלית

המפגש עם החברה הישראלית לא התחיל בגיוס לצה"ל, אולם חלק מהמרואיינים כמעט לא חוו מפגש כזה לפני הגיוס ובילו אך ורק עם בני העדה, לרוב ביישוב שלהם. אלה שכן חוו חיכוך אינטנסיבי יותר לפני הגיוס או במהלך השירות, דרך מקום עבודה, דרך מסגרות נוער או בילויים במועדונים, נתקלו לעתים בחוויות לא נעימות:

היו לי חברים יניב, רן מג'ד ואני, היינו יוצאים יחד, יניב ורן נכנסו ואנחנו לא. זה קשור לצבא גם. הייתי לוחם הייתי סוגר 12, הייתי בא למועדון, אני מראה חוגר אומר לי לא, הוא מדבר עם היחצ"נית אבל לא מכניס אותנו. הם חושבים שאנחנו באים לעשות בעיות ואני אומר לו שאני לוחם. פעם אחת הלכתי למשטרה לניידת, הגשתי תלונה על זה שלא הכניסו אותי. השוטר אמר לי זה מסיבה סגורה ואני יודע שפרסמו בפייסבוק אז זו לא מסיבה סגורה, אבל הוא לא עשה עם זה משהו....

היה פעם גזענות (כשהייתי) על מדים, עבדתי בתל אביב, הייתי עובד בקסטרו בסינמה-סיטי, ב"צוק איתן" היו אזעקות וירדתי למטה, ואז אימא התקשרה ודיברנו בערבית, ואז אנשים דיברו עליי - "ערבי על מדים", ואני בכיתי, נפגעתי מאוד. אני ישראלי, אולי אני נאמן יותר למדינה. לקחתי את זה קשה וסיפרתי את זה לחבר'ה שלי מבית החייל, ואמרת שאני עוזב את הארץ ואז הסבירו לי שקיימים גם כאלה, ואמרו לי שיש גם דרוזים גזענים ואז הבנתי שלא כולם מתורבתים וירדתי מזה, עכשיו אני מתעלם... השם שלי א' אז קל לי יותר, לא יודעים שאני דרוזי... אתה צריך הרבה פעמים לשנות את הזהות כדי להרגיש יותר טוב... נסעתי עם החברים שלי על אזרחי, עם חוגר והכול

למועדונים. הגעתי לשם, עמדנו בתור. זה בלי רשימה, חוגר ות"ז ונכנסים. כשהגיע תור של חבר שלי, הסתכל על השם שלו וניסה לא להכניס אותו. רק בגלל השם. התבאסנו וישר חזרנו הביתה.

הגזענות שחוו קשורה בכל הסיטואציות בקשר ישיר לשמותיהם (כשהם שמות ערביים) ולעובדה ששפת הדיבור היא ערבית. חייל שיש לו שם "ישראלי" סיפר כי קל לו יותר להיכנס למקומות שבהם נדרשת תעודה מזהה. גם העובדה כי הציגו תעודת חוגר בכניסה למועדון, לא עזרה לבטל את החשש מכך ש"הם חושבים שאנחנו באים לעשות בעיות ואני אומר לו שאני לוחם". המפגש שבו מזהים אותם כערבים מוליד מיד יחס חשדני ועוין:

הבעיה המרכזית היא מחוץ לצבא. שאז אחרי שאתה מוריד את המדים מתייחסים אליך כאל "ערבי". לא שצריך להתייחס אליהם לא טוב. המציאות נהיית מטורפת יותר ויותר, יש יותר ויותר ויכוחים ברשתות החברתיות, אתה רואה טוקבקים ואנשים שאומרים "תגידו תודה שאתם חיים פה" וזה קשה...

אולי בעתיד הילד שלי ילמד עם הילד שלו בבית הספר ואולי יעשה שינוי.

העלבון כמובן צורב יותר בשל הפער הבלתי נתפס בין העובדה שהם משרתים כלוחמים לבין היחס שהם זוכים לו "בלי הדובון ובלי העוזי". גם תעודת החוגר, כאמור, אינה כרטיס כניסה מספק.

"על מדים אני מלך, לא נתקלתי בגזענות" - להיות דרוזי בצה"ל

בשונה מהחוויות שחווים ללא מדים, בצה"ל מרגישים המרואיינים אחרת: "בצבא אף פעם (לא חוויתי גזענות)". גם אלה שכן חוו מתארים זאת כמקרה חד-פעמי, שאליו מגיבים כבעס גם חיילים יהודים העדים לו:

(ביחידה הקודמת) לא נתקלתי בגזענות. עכשיו קרה מקרה עם חבר שלי דרוזי - הוא ועוד אחד היו בתאקל והוא קילל את חבר שלי והוא החזיר לו ואז הוא צעק לו "תחזור לכפר שלך יא בן כלב ערבי", ואז כולם יצאו עליו. חבר שלי רצה להרוג אותו כי קרה עם אותו אחד גם מקרה עם משהו אתיופי. כולם אחלה אנשים, מכבדים, מתעניינים אם צריך משהו...

בבק"ם הגעתי ואז אמרה מישהי ששמעה אותנו מדברים ערבית וזה היה לה מוזר, אבל היא אמרה לי את זה רק בסוף הטיירות. בטיירות עמדנו מול המחלקה ומסתכלים על הדרוזים. אנחנו משרתים עם אוכלוסייה גבוהה, אחרי מיון קפדני, זה אנשים עם סיווג, עם השכלה...

אני מרגיש שמשרת עם אנשים שמבינים, עם שכל, שביחידות אחרות אין ויש מכל האוכלוסיות. יש לאנשים יותר ידע, פתיחות והכול.

על אף הניסיון של אחד החיילים לסווג את האוכלוסיות השונות לבעלות יותר או פחות ידע ופתיחות, כל אלה ששירתו לפרק זמן כזה או אחר ביחידות מעורבות, ציינו שהחיילים היהודים אינם מכירים את העדה, את תרבותה, את מנהיגיה ואת הקשר שלה למדינת ישראל:

כשהייתי בבה"ד 1 היו מכירים. עכשיו כשהגעתי למעוז, לא מכירים את העדה הזו בכלל. אז אני בעצמי פיתחתי שיעור - החגים, מי זה הדרוזים, מאיפה הם באים. זה עבד ממש

טוב, התענייני ממש. אחרי שעה לא הפסיקו השאלות. המפקדים זרמו, שאלו, חפרו לי. ירדתי לפרטי פרטים. הרגשה לא נעימה שלא מכירים אותך בכלל. אתה חי פה במדינה משרת על מדים. אתה לא אזרח בצד. אתה לא כמו אזרח ערבי שלא משרת. נותן את המקסימום שלך למדינה. למה לא? יש עדות אחרות שכן משרתים וכן מכירים אותם, כמו האתיופים...

רובם לא ידעו שיש דרוזים אז אני היו לי שיעורים, לימדתי אותם ערבית וגם על הדת, הסברתי דברים שלא ידעו שענייני אותם, שחשוב לי שהם יידעו עלינו. גם החיילים וגם הקצינים התלהבו מזה ודרשו כל שבוע לעשות שיעור בערבית וזה נתן לי סיפוק שאני נותן משהו, מלמד אותם עוד משהו לחיים, חוץ מזה שאני איתם באלונקה ועוזר להם...

בבה"ד היינו כולנו הולכים יחד, חוזרים יחד ואז שמענו אנשים מהקורס השני אומרים שיש כאן ערבים. סיפרנו למפקדים שלנו, ואז קבענו איתם מפגש בין הקורסים וסיפרנו להם על העדה הדרוזית. המפגש היה טוב, גם מפקד הבה"ד שמע על זה ורצה שנעמוד מול כל הבה"ד ונספר על הדרוזים ובסוף זה לא יצא. לא נתקלתי בעוד סוגים של בורות.

כל החיילים סיפרו כי על אף הבורות נחשפו לפתיחות רבה ולרצון רב לדעת על העדה ולהכיר אותה לעומק. בתשובה לשאלה מדוע קיימים כאלה פערי ידע אמר אחד החיילים: "זה קצת זלזול מהצד שלנו ומצד המדינה. מהצד שלנו - למה שלא תפתחו אותנו שכל המדינה תדע מה זה דרוזים? למה הצד שלנו פחות מתעסק בעניין הזה? והצד שלכם - למה אנחנו חיים פה ואתם לא נותנים לנו כל מיני דברים?"

"אנחנו חיים במדינה הזאת, צריך להבין מה הולך כאן" - ההשתלבות בצבא כמפתח להשתלבות בחברה הישראלית

השיח על הצורך והרצון להשתלב יותר בצבא"ל ובחברה הישראלית הוא שיח מרכזי בדברי החיילים ושאפה מרכזית אצל כולם. להשתלבות מבחינתם יש כמה יעדים. ראשית, התפתחות אישית וקבוצתית במובן של יציאה מה"בועה" המוכרת של הכפר והעדה והגברת ההתמצאות בסוגיות חברתיות-אקטואליות, שליטה בשפה העברית ואפילו התמצאות טובה יותר במרחב:

ההשתלבות נותנת ידע, שיפור בשפה, להשתלב בחברה, לראות איך הם חיים, מה הם מחליטים, מה הם חושבים. לצאת מהמעגל שאתה נמצא ולחשוב מחוץ לקופסה. נכון שזה קשה להיכנס לעדה אחרת ולשגרה שלהם. זה קשה אבל זה חשוב לפתח את עצמך. אתה תקבע מה דרך החיים שלך להבא...

קודם כול שפה. להשתלב במדינה יהודית. כדי להבין מה הולך במדינה - להבין אילו חוקים יוצאים, לעבוד לבד, להבין עניין. איך לעמוד מול אנשים ולדבר ואיך להילחם על הדברים שהוא צריך. בעד שישתלב. שיפתח את עצמו. דוגמה מעצמי - שפה לא ידעתי לדבר בכלל, עד עכשיו יש לי מבטא כבד וטעויות. אני צריך המון זמן בשביל שיהיה מאה אחוז. לא התחברתי אל השפה מלכתחילה, הברזתי משיעורי עברית בבית הספר - לא חשבתי שאי פעם אשתמש בה. כשהגעתי לצבא הבנתי שעשיתי טעות ממש גדולה. כל יום שעובר אני משלם את המחיר שלא למדתי את השפה הזאת. עד עכשיו יש לי את הגמגום...

בכפר חיים במסגרת הקטנה, צריך לצאת מזה. אבא שלי היה בצבא, מכיר כל כביש במדינה. הוא אמר לי, תכיר מה זה צבא, מה זה מדינה, מה זה פוליטיקה. למה שלא תשתלב במדינה הזאת? אנחנו חיים במדינה הזאת, צריך להבין מה הולך כאן...

להשתלב בחברה הישראלית זה להכיר את האנשים, העדות, האוכלוסיות. היהודים הגיעו מכל מיני מקומות ולהכיר גם את הסוגים השונים של היהודים... זה חשוב להשתלב, מבחינת מחשבה, אני רואה בקרב הדרוזים אנשים מוגבלים, את צריכה לכוון אותם אפילו בנסיעה, לא יודעים לשאול, לא יודעים איך להגיע לתל אביב. יש לי חבר דרוזי שלומד בחיפה בעירוני ה', ואני רואה שהראש שלו יותר פתוח. מי שדרוזי עושה את אותם דברים יום-יום אבל אם אתה פתוח, זה עושה דברים חדשים, נראה טוב יותר מכל הבחינות: שפה, מחשבה, רמת דיבור...

בהתחלה היה לי קשה להתחבר אליהם. בהתחלה אתה מגיע מתרבות אחרת, כולם מקללים, לקח לי זמן להתרגל לזה. הם יותר מפותחים יש להם דיבור ברמה אחרת. אולי זה קשור לשפה, חבר'ה טובים, אחלה אנשים. לא ידעתי הרבה על היהדות היו איתי חבר'ה דתיים והסבירו לי. מפותחים זה מכמה כיוונים: אני עד היום לא כזה... הם בזמן הבחירות מספרים על כל מועמד מה הוא עושה ועשה ואני בכלל לא מכיר את השם. הם יותר מחוברים למה שקורה במדינה, יודעים יותר ממה שאנחנו יודעים, יודעים על הממשלה, איך מתנהלת המדינה. לא נראה לי שאצלנו יש כאלה שמבינים בזה חוץ מאחוז קטן. כולם באו עם ביטחון עצמי, כל אחד רוצה להראות שהוא הכי טוב, כולם עם מוטיבציה גבוהה, כולם רצו להיות הכי טובים ונלחמו להיות הכי טובים. אצלנו זה "יאללה לא מסתדר" נעשה משהו אחר.

אחרים מדברים על יעד פונקציונלי יותר - השתלבות עתידית בשוק העבודה. סוג התפקיד שאתה עושה בצבא וההיכרות עם התרבות ועם המנטליות מאפשרים לך נקודת התחלה שונה מזו שמאפשר מסלול התפתחות בתוך העדה בלבד:

אם אני רוצה להיות פרופסור באוניברסיטה, מנהל בחברה, אני לא אדע לדבר עם האנשים כמו שצריך, זו מנטליות שונה, אתה צריך לדעת איך לדבר, איך להתנהג, אם אתה שואף הכי טוב, אבל להישאר דרוזי...

אם מהנדס רוצה ללמוד הנדסת חשמל ורוצה לעבוד בהייטק אז מסתכלים על הרקע. אם היית בגדוד חרב או ב-8200, יעדיפו את מי שהיה ב-8200. ההשתלבות היא בעיניי בקטע תעסוקתי.

"הגיע הזמן שנראה את כל אחד בכוחות עצמו" - סגירת גדוד חרב ומשמעותה

שלושה מבין ששת החיילים שרואיינו שירתו בגדוד חרב עד סגירתו, שניים מהם גם כמפקדים. גם אלה שלא שירתו בגדוד רואים בו סמל משמעותי של העדה, וכלל החיילים ביטאו תחושות מעורבות ביחס לסגירת הגדוד:

שמעתי שגם המג"ד היה בעד זה וההחלטה הזאת הגיעה מהרמטכ"ל עצמו. יש את הדרוזים שלא רצו לפרק, יש את האלו שרצו לצאת מהגדוד ולהשתלב ביחידות אחרות. אני אישית עם שניהם הייתי מסתדר. אתה מרגיש קצת הזנחה כלפי העדה אבל תסתכל על זה בכיוון אחר. פירקו את הגדוד ורוצים לחבר את הדרוזים לגדודים אחרים. אפשר להסתכל על זה ככה. אני מסתכל על זה ככה.

שלושת החיילים שלא שירתו בגדוד אמרו כי השירות בגדוד לא היה אופציה מבחינתם:

בכל מקרה לא הייתי מתגייס לגדוד חרב, בן אדם צריך תמיד להשתפר ולהגיע למשהו טוב יותר. אנחנו הרבה פעמים בוחרים מה שקל. אני מוקף בחבר'ה שהם קרביים, והם חושבים שהם יכולים להשיג הכול, כי הם לוחמים והכול אפשרי, כי מתגברים על הקושי. אם אתה מתגייס לגדוד אתה לא באמת נכנס לחברה הישראלית, ואתה נשאר בכפר, לא לומד את השפה, ואתה לא רגוע, כי יש יותר מדי לכידות חברתית, כולם צריכים לדעת הכול אחד על השני ואי אפשר להיות לבד... לא הייתה אופציה, שאפתי כמה שיותר גבוה, רציתי כמה שיותר גבוה מגדודים ואם היה לי רק גדודים, לא יודע אם הייתי הולך לחרב, כי זה משני הצדדים: לא רציתי להיות שם כי רציתי להשתלב יותר וללמוד על התרבות השנייה שאני לא מבין עליהם כלום ורציתי להיות גם כי זה מסמל את העדה, גאווה לעדה ואני מגן על האנשים שחיים איתי ביום-יום...

אם הייתי לוחם הייתי מעדיף להיות בחטיבה אחרת ולא בגדוד חרב. אני רוצה להשתלב עם יהודים בתפקידים אחרים. אני דרוזי, אני לא אלמד דברים חדשים מדרוזים. רוצה להשתלב בין האנשים האלה, ללמוד דברים חדשים, ללמוד מהמפקדים שלי תכונות, ממפקד דרוזי אני לא אלמד דברים חדשים.

החיילים בדבריהם מזהים חסרונות לסגירת הגדוד, שבמרכזם פגיעה בסמל ובמקור גאווה משמעותי לעדה:

זה סמל העדה בצבא והרבה שנים היה קיים. לפרק אותו בשנייה ולהרוס את כל מה שבנו שנים זה לא בסדר...

לא טוב מבחינה זו שזה סמל של העדה, כי זה ייחד אותנו בצבא...

העדה שלנו, מסע הכומתה, הטקס בקבר של נבי שועייב, המון דברים, אפילו הדגל שלנו. הייתה גאווה דרוזית. בגלל שהיה גדוד. עד עכשיו, אני ממש מתגעגע לתקופה הזאת. פשוט חוויה. בלתי נשכחת. כעסתי שהגיע הפירוק בתקופה שלי, שלא חוויתי מספיק.

חיסרון נוסף שמזהים החיילים הוא לתחושתם ביטול מקומו החשוב של הגדוד בקידום הדרוזים בצה"ל:

היתרונות בגדוד הם למי שרוצה להתקדם, נותנים הקצאות גדולות לקצונה. זה עוזר לדרוזים להצליח...

עכשיו פחות אנשים ייצאו לקצונה.

לצד החסרונות מדברים החיילים על יתרונות הסגירה של הגדוד. יתרון אחד מתבטא בדברים האלה:

מי שקרוב לקצינים מקבל יחס אחר, קומבינות, היו מפוצלים, אזור כרמל לבד ואזור גליל לבד...

יש דברים בגדוד שלא צריכים להיות. למשל הקומבינות. אם זה מהכפר שלי בוא נעזור לו. דברים כאלו. גם בצבא הגדול זה קורה. מי שמכיר מתקדם. בגדוד זה קורה יותר מאשר במקומות אחרים. נתקלתי במה שקורה וזה עצבן אותי. למה שלא למי שמגיע לו יצא ויתקדם? אתם מוציאים אנשים שבאמת ניהלו שיהיו קצינים?...

זה היה טוב לאנשים מסוימים שיש להם קומבינה.

החיילים מדברים על כך כי היכרות קודמת בין חלק מהחיילים למפקדים מביאה לשיקולי דעת

לא ראויים לפעמים. הם מודעים לכך שזה קורה גם במקומות אחרים ובכל זאת כיוון שמדובר בעדה קטנה ורמת ההיכרות גבוהה יותר, הייתה התופעה בגדוד זה מורגשת בהרבה. היתרון המרכזי בסגירת הגדוד שעליו מדברים החיילים הוא האפשרות לשילוב אמיתי בצה"ל ובעקבותיו גם בחברה הישראלית:

אני שמח שהגדוד נסגר. אני חושב שסגירת הגדוד טובה, הדרוזי יהפוך ליותר ישראלי, יידע להציג את עצמו, לדבר, יצליח יותר באזרחות. רוב העדה חושבים שעדיף שהגדוד נסגר, הייתי מתלונן בשם מלש"בים שלי שרצו לעשות משהו אחר, ומחכה שיעשו משהו אחר, אבל הכריחו אותם לבוא לגדוד ...

אנשים שלא יודעים עברית טוב, הם ילמדו לשחות... הם יסתדרו לא תהיה להם ברירה. לדעתי זו תהיה חוויה, זיכרון חיובי שהוא הצליח ללמוד את זה...

זה גם טוב כי זה מאפשר להגיע לתפקידים אחרים... זה טוב שאנשים ישתלבו. הגיע זמן שנראה את כל אחד בכוחות עצמו.

אז מה עוד נותר לעשות? איך מתכננים טוב יותר לשירות הצבאי?

ההחלטה על סגירת גדוד חרב היא צעד חשוב ומשמעותי בדרך להשתלבות טובה יותר בצה"ל. עם זאת, המרואיינים חשים כי את הצעד הזה יש ללוות במהלכים נוספים, המתחילים עוד טרם הגיוס בתהליכי ההכנה לצה"ל. אחד הפערים שהם ציינו הוא הפער בידע ובהיכרות של מגוון תפקידים ומסלולים אפשריים:

רציתי להיות מד"ן כי אני רואה את החסרונות, רואה הרבה אנשים ב"ב לא יודעים מה זה צבא, לאן צריך ללכת וצריך לכוון אותך - ויש כאלה שיודעים מה רוצים וצריכים שיכוונו אותם...

יש המון דברים שיכולתי לעשות בצבא ולא נכנסתי אליהם כי לא הכרתי אותם. כי הייתי במסגרת הקטנה הזאת של הכפר. לא היה מי שהגיע והסביר לנו. לא אמרו לאנשים כלום לפני - מה זה צבא ומה יש בצבא. אני אהיה קצין, מד"ן. אהיה במוקד המלש"בים, בבתי ספר באזור שלנו. כל יום כפר אחר, בית ספר אחר. להעביר שיעור מה זה צו גיוס. אני צריך לעזור להם. אני גאה שאנשים התחילו לחשוב טוב לעתיד של העדה שלנו...

לפי דעתי צריך לעשות תוך כדי בית הספר הרצאות מחיל החינוך, שיבואו ויסבירו על הצבא. לא להגיע ולהיות מופתע, לקבל מידע על האפשרויות.

הפער הזה בידע מביא פעמים רבות לקיבעון ולשאיפות המבוססות על סיפורים ששמעו בסביבה הקרובה:

כן רציתי מג"ב, רציתי להיות ביחידת ימ"ס, כי זה דבר שעניין אותי מבן דוד שלי, הוא סיפר לי מה יש במג"ב ומה זה. התלהבתי ולא הכרתי שום דבר אחר. כן, כל הכפר שלנו זה אנשי ביטחון. משח"ם לשב"כ או מג"ב. אין לנו חיל רגלי או חיל רגיל בכפר. אין לנו מי שיכוון אותנו...

רציתי מסתערבים כי אצלנו היו הרבה מסתערבים שהיו עליהם הרבה סיפורים שהתלהבנו מזה ורצינו להגיע לזה...

הכיוון הספציפי שלי, לא רציתי להתגייס לגדוד בכלל, רציתי אך ורק מג"ב או משטרה.

פער נוסף שהמרואיינים מתארים הוא אי-הבנת החשיבות של המבחנים בלשכת הגיוס והשפעתם על קביעת הנתונים העתידיים:

וגם מאוד חשוב לעשות דברים לפני הצו הראשון, ששם מקבלים את הציונים של קב"א ודפ"ר ישר. חבל על חברה שסתם מעבירים את היום כי אין להם כוח וקיבלו ציונים נמוכים, כי לא ידעו את החשיבות של זה...

שיגיעו לנתונים יותר גבוהים, שיצליחו להגיע לא סתם למיונים ושיזלזלו בהם. לא רוצה שיגיעו למצב כזה. באמת, יש מלא דרוזים שמגיעים לשם וישר רוצים לעוף הביתה, זה מה שהם מחפשים. זאת הבעיה אצלנו. אז כן לשפר אותם.

המרואיינים מציעים שני פתרונות שיכולים לסייע לדרוזים להשתלב טוב יותר בשירות. פתרון אחד הוא השתתפות במכינה הקדם-צבאית. שניים מהמרואיינים היו חניכים במכינה:

תוך כדי הבנתי שזה משמעותי וחשוב, כי כשאתה יוצא מ"ב אין לך מושג איזה יחידות ותפקידים יש, אתה מכיר שם יחידה וזהו. גם אנשים שהיו צריכים לשפר את הקב"א הייתה להם עוד הזדמנות במכינה לעשות שוב. גם עובדים על הביטחון העצמי, פעם ראשונה שעמדתי מול 25 איש ועשיתי הרצאה היה מאוד קשה. אבל לאט לאט מתרגלים, זה דברים שלא עושים בבית ספר ואז אתה מוכן לצבא. אני בבית ספר הייתי קצת בעייתי, אז לא התרכזתי בשיעורים. אצלנו בכפר כולם אותה תרבות מגיל אפס, לא מכירים אנשים מתרבות אחרת. לא היה לי את הניסיון של לדבר עברית, חוץ מבית ספר מלקרוא ספר. לא ניהלתי שיחה. ידעתי לקרוא ולכתוב אבל לדבר היה לי קשה. במכינה היה בחור שידע שתי מילים בעברית, היה לנו מדריך סא"ל מעורב גולני, שמנסה לקדם את הנוער שלנו ותורם את כל הזמן שלו, הוא הביא לנו עיתון לקרוא, והיום הבחור ההוא יצא לקורס קצינים. במכינה בשיעורים לומדים בעברית. מהמכינה עוד יצאתי טיפה חלש בעברית אבל השתפרתי הרבה מאיך שנכנסתי...

הייתי אמור להתגייס ללוחמה ואז הלכתי למכינה בכרם-אל, מכינה בדליה ותוך כדי התעסקתי בתנאי השירות. הייתי חניך מצטיין במכינה. המכינה היא מאוד יקרה אבל יש חניכים שלא מעריכים זאת, כל מי שצריך קב"א ודפ"ר חוזר, יום סיירות חוזר, המכינה מאוד עוזרת. זו חוויה - מבקרים עוד מכינות ופוגשים יהודים ומרגיש יותר ישראלי. זה גורם לשילוב.

החיילים מתארים את ערכה של המכינה גם בהיבטים אינסטרומנטליים - שיפור הסיכוי להשתבץ בתפקידים איכותיים באמצעות שיפור הנתונים או נגישות למיונים חוזרים; וגם בהיבטים מהותיים - שיפור הביטחון העצמי והשתלבות טובה יותר בחברה הישראלית באמצעות שיפור העברית והמפגש עם חניכים ממכינות אחרות.

פתרון שני שהמרואיינים מציעים קשור למדיניות צה"ל בנושא שיבוץ הדרוזים. החיילים נשאלו על סמך ניסיונם בשירות, אם מומלץ לשבץ כמה דרוזים יחד או שחייל דרוזי יחיד ביחידה יכול להסתדר:

יש יחידות שלא כולם יכולים להגיע אליהם, ואם מישהו התקבל אז אין סיבה שלא יגיע לשם גם אם הוא דרוזי לבד. יש אנשים חזקים עם כל הפוטנציאל שיכולים להסתדר לבד. אני הייתי מעדיף שהיה איתי מישהו דרוזי נוסף, אבל עדיף בשביל הגיוס ששיבוצים יהיו שניים שלושה ביחד - זה עוזר הרבה. שלושתם נותנים כוח אחד לשני ועוזרים. למי שקשה לו יש עם מי לדבר. להיות לבד זה קשה, אחרי כמה חודשים הכול מסתדר, אבל

ההתחלה קשה...

בהתחלה השילוב זה קשה מאוד, להיות לבד. לפעמים הייתי תופס חבר, אומר לו אני לא יכול, חייב לדבר כמה משפטים בערבית...

זה קשה אבל לא פוגע, פשוט מוסיף לשני הצדדים...

לשים דרוזי איתך זה עניין ממש טוב. מה המטרה מזה? בזמן הפנוי של שני הדרוזים האלו יהיו ביחד ויתווכחו על נושאים כאלו: תקשיב הוא התנהג אלי ככה וככה. זה גם טוב, שיתווכחו. אם יתווכח עם יהודי בשעת ט"ש על המפקד שלו, היהודי ירחם עליו כי הוא בא מעדה אחרת.

סיכום ומבט אל העתיד

סגירת גדוד חרב היא נקודת זמן קריטית לשילוב הדרוזים בצה"ל. חשיבות רבה מיוחסת ברמה הצבאית והלאומית לתהליך זה כשלב נוסף בהשתלבותם המלאה של חיילי העדה ביחידות צה"ל השונות בפרט ובחברה הישראלית בכלל. עם זאת, תהליך סגירה של יחידה כולל מורכבויות רגשיות מהותיות. כמו כן, גם קליטת החיילים והמסגרות בתוך יחידות חדשות מייצרת מורכבות (עוצבת הגליל, 2015). ההיסטוריה תקבע אם החלטה זו תתרום לשילוב הדרוזים בצה"ל. אין ספק שיש ללוותה בתהליכים תומכים על מנת לצמצם פערים קיימים כגון שפה, ביטחון עצמי והבדלי תרבות ומנטליות בין העדה הדרוזית לשאר החברה הישראלית. מדברי החיילים ששוחחנו עימם ומתוך ניתוח מעמיק של תמונת המצב הנוכחית, ננסה לעמוד על פתרונות מעשיים שיתמכו במציאות החדשה, חלקם כבר מיושמים וחלקם ייושמו בהמשך.

א. הכנה לצה"ל - תכנית ההכנה לצה"ל במגזר הדרוזי נמשכת מכיתה ט' עד י"ב ומשולבים בה גם ההורים. מטרתה של התכנית היא להרחיב את ההיכרות של בני הנוער והוריהם עם מגוון תפקידים ומסלולים בשירות הצבאי, ולחזק את ההתייחסות הרצינית לשלבי המיון השונים בתהליך הגיוס.

ב. מכינות קדם-צבאיות - למכינה הקיימת ("כרם-אל" בדליית אל כרמל) יתווספו שתי מכינות בעלות אופי שונה: האחת, מכינת "ארזים", שבה ישולבו חניכים דרוזים ויהודים, והשנייה מכינת "אופק", שתתמקד בהעצמה אישית ובשיפור השפה העברית בקרב בני נוער מתקשים.

ג. קורס עברית והעצמה אישית - שתכליתו לשפר את רמת השפה העברית והביטחון העצמי בקרב חיילים בעלי סימול עברית נמוך.

ד. גרעין נח"ל דרוזי - שמטרתו לחזק את המודעות לחשיבות התרומה לקהילה ושילוב חיילים דרוזים עם יהודים בחטיבת הנח"ל ובפרק המשימה.

ה. תכניות מצוינות - שתכליתן להעצים את החזקים ולשלבם בתפקידים משמעותיים בצה"ל. דוגמה לכך היא מספר כיתות סייבר שכבר פועלות.

נוסף על המאמצים המופעלים בתוך העדה יש לפעול במאמץ נוסף שתכליתו חיזוק ההיכרות של מפקדים וחיילים בצה"ל עם העדה הדרוזית, מורשתה ותרבותה. תפקידו של המפקד חשוב

להשתלבותו של כל חייל בשירות, אולם, כפי שנמצא במחקרים קודמים (גילת, עזר, שגיא, אזולאי, 2014; דפרין, 2009; לב ארי, ראזר, אזולאי ואדלר, 2013), תפקידו בהשתלבותם של חיילים מאוכלוסיות ייחודיות הוא קריטי. עם זאת, ישנם פערים משמעותיים של המפקדים בידע על האוכלוסיות השונות ובמידת הכרתן. מפקדים מעידים כי היכרותם את בני המיעוטים (אורחות חיים, תרבות ודת) מצומצמת מאוד (חיל החינוך והנוער, 2015). היכרות טובה יותר של המפקדים את העדה הדרוזית תביא לטיפול טוב יותר בחיילים הדרוזים ובד בבד תצמצם את הבורות, שמובילה בחלק מהמקרים גם לגזענות ולפגיעה ברגשותיהם של החיילים.

השירות בצה"ל הוא עבור הצעיר הדרוזי, כמו עבור הצעירים הישראלים האחרים, "בית ספר לחיים" המחזק את הביטחון העצמי, את העצמאות ואת תחושת השייכות. אזרחות טובה ותורמת לחברה הישראלית תושג על ידי שימור הזהות הייחודית הדרוזית לצד השתלבות מלאה ושוויוניות וחובות בצה"ל. בצה"ל של 2016 עלינו לוודא כי כל חייל דרוזי יהיה גאה לשרת בו ולהיות אזרח מדינת ישראל, עם ובלי "הדובון והעוזי".

מקורות

גילת, י', עזר, ח', שגיא, ר' ואזולאי, נ', (2014). עמדות חיילים כלפי השתתפות בתוכנית השלמת השכלה בצה"ל. "אם רוצים להצליח בחיים, אסור לוותר". שער ג בספר זה, פרק 1.

דפרין, כ' (2009). שרידות בשירות של חיילי המקא"ם - זיהוי המאפיינים המשותפים. צה"ל: חיל החינוך והנוער.

חיל החינוך והנוער (2015). הערכת מצב חברתית- חינוכית- ערכית לצה"ל לשנת 2016.

לב ארי, ל' ראזר, מ' אזולאי, נ' ואדלר, ר' (2013). השתלבותם של חיילי מקא"ם וחיילות חג"ם בחיים האזרחיים. צה"ל: חיל החינוך והנוער.

עוצבת הגליל (2015). "בנעלים משותפות" - תהליך סגירת גדוד 299 ופיזור המחלקות בחטיבות החי"ר.

שטנדל, א' (1992). ערביי ישראל: בין פטיש לסדן. הוצאת אקדמון.